

Kvitsøy fort- en sikkerhetsventil mot Nordsjøen i etterkrigstiden.

Av Eugenie P. Lunde

I år er det 60 år siden den første fredssommeren. Folket langs kysten nøy frihetens svale vind. De militære fortene som tyskerne hadde bygd opp på sørvestlandet ble ettersett av lokale oppsynsmenn, men ellers var det liten aktivitet de første årene etter okkupasjonen. Men - "den kalde krigen" mot landene bak jernteppet i øst var snart et faktum. Noe måtte gjøres for å vokte Norges kyst. Kvitsøy var et av fortene som ble rustet opp.

I 1947 var arbeidet med ettersyn av fortene kommet i gang. Noen skulle legges ned, andre skulle oppgraderes og settes i full beredskap. Min far, Michael Prøis, vestfoldgutt og yngste sersjant i kystartilleriet, kom til Stavanger i 1947 for å være med å se over det elektriske anlegget ved fortene. Fra befalsskole i England hadde han kurs i instrumenter, lyskastere og elektronisk styring av ildgivning. Det ble bestemt at fortene ved Stapnes ved Egersund, Vigdel, Hundvåg, Fjøløy, Kvitsøy, samt to fort på Karmøy skulle beholdes. Fortet ved Odderøy i Kristiansand var da hovedbase for hele sørvestlandet. Fra Kristiansand kom det ordre om at batteriet på Kvitsøy skulle settes i full stand. Det skulle også være soldater i beredskap ved fortet året rundt.

Michael Prøis kom til Kvitsøy med et lag på tolv mann sommeren 1949. Tidligere hadde han bare vært en liten tur innom året før. Fortet på Kvitsøy var ettersett av oppsynsmann Palle Block Pallesen med assistenter, men det hadde ikke vært noen militær aktivitet her siden tyskerne dro.

Michael Prøis ved kommandoplassen på Haaland. Bildet er tatt i sommer.

Oppgradering

Nå var det bare å gå i gang..
Kanoner, lyskastere, militært telefonsamband og alt teknisk materiell skulle settes i stand. Det militære elektrisitetsverket måtte selvsagt i funksjon igjen.
Det var litt av en jobb å finne ut av kabelnettet, minnes Michael. En del

feil der skulle rettes opp. De hadde kart over anlegget, men det viste ikke tydelig hvor kablene lå i jorda. Elektriker Thor Nøstvold hadde ansvaret for det lokale elektrisitetsverket. Dette ble stoppet om kvelden, så den som ville være oppe utover natten, måtte bruke parafinlampe.
De mange brakkene som tyskerne hadde bygd, skulle fikses opp og males. Den store kantinen og badet var i bruk av lokalbefolkningen. Kantinen lå tvers overfor badet. Her foregikk en del av det sosiale livet på Kvitsøy. Der var lørdagsdans, møter for Redningsselskapet og Kvitsøy Forbruksforenings årlige

generalforsamling. Det gikk også an å leie disse lokalene til private arrangement. Badet fungerer nå som lokale for Kvitsøys avdeling av Sparebank 1 SR.bank. I tillegg til sykestua som ligger i Skjæraveien (nå i privat eie), er banken den eneste av brakkene som står igjen. Ved fyret var det en reservekommandoplass. Her måtte det lages ny terminal for det interne sambandet til kanoner og lyskastere. Kanonene på Kvitsøy var bygd i 1914 under 1. verdenskrig av Krupp våpenfabrikk, som var Tysklands største. Det var i alt fire kanonstillinger, et standardantall for de fleste fortene på denne størrelsen. Kanonene på Kvitsøy

[*fortsetter på neste side*](#)

[Kvitsøypatrioten side 9](#)

[fortsetter fra side 9](#)

hadde stor styrke. De nærmeste vindusrutene klirret når det ble skutt med dem under øvelsene.

Radarstasjon

I 1951 ble det montert fjernvarslingsradar på Kvitsøy. Man var da avhengig av å ha radartechniker og radaroperatører fast stasjonert her. Radarene ble bygget i England. Min far ble sendt til Marconi college i England for å spesialisere seg på radar. I 1951 flyttet vi til Kvitsøy. Jeg var da to år gammel.

Mor Marith, far og jeg ble installert i brakken som tyskerne hadde brukt som kontor. Far hadde allerede bodd en tid på Kvitsøy. Radaren på Kvitsøy var på lufta hver dag, men ble ikke kjørt hele døgnet. Likevel var det stadig beredskap. På 10 minutters varsel skulle alt svive knirkefritt. Fartøyer langs kysten skulle stadig kontrolleres. Far hadde et 70 timers kurs for nye radaroperatører hvert år her ute på Kvitsøy. Som barn ble jeg litt bortskjemt av alle soldatene som var stasjonert her. For en tid siden fikk vi til og med brev fra en av dem, Kjell Gausland, som mintes tiden på Kvitsøy med glede. Radaren kan jeg huske som et skummelt sted. Det var som regel halvmørkt der inne, med radarskjermen lysende midt i rommet.

Radaren lå på Per Gran Ydstebøs eiendom på Storhaug. Veggene i radarbunkersens var av en meter tykt, armert betong med låsbare jerndører. Radarbunkersens var skutt inn i fjellet, og opprinnelig bygd som kommandoplass for tyskernes luftvern.. Innvendig var veggene i bunkersens faktisk kledd med fint panel.

som betjente lyskasterstillingen lå der ute. Ved øvelsene for radaroperatører var det færre folk, ca. 20 mann. Disse øvelsene ble arrangert i Nato-samband. Selv om det betydde travle tider for far, som selvsagt var nøkkelperson for alt teknisk utstyr ved øvelsene, så var det kjekt og livlig på Kvitsøy mens de pågikk.

Romanser

Det var nok ikke fritt for at soldatene som kom hit var betatt av de mange pene jentene på Kvitsøy. En av offiserene som var stasjonert på Kvitsøy i forbindelse med den viktige Nato øvelsen " Northern Mist", traff sin livsledsager her. Fenrik Olav Heskestad fridde til kvitsøyjenta Kristine Pallesen. 3. september i år feiret de gullbryllup. Bryllupet deres, med hundre gjester i langt tog oppover mot kirken, ble også en stor opplevelse for meg. Anne Lise Eriksen, Lauritz Ydstebø og jeg var parets brudepiker/brudesvenn.

Lykkelig tid

I det hele tatt minnes vår lille familie de fem årene på Kvitsøy som en lykkelig tid.- Så lykkelig at jeg som voksen flyttet tilbake. Etter at vi flyttet til Buøy ved Stavanger i 1956, var det et par vernepliktige soldater fast stasjonert her frem til i begynnelsen av 60-årene.

De hadde oppsyn med radaren året rundt. Einar Nøstvold forteller at han var en av dem som avtjente verneplikten sin her på heimlassen. Min far var da fast stasjonert på Ulsnes marinebase ved Stavanger, men var ute på Kvitsøy og sjekket det tekniske utstyret jevnlig. Min far har mye positivt å si om samarbeidet med lokalbefolkningen på Kvitsøy.

blott. Mange mener at det kunne vært av historisk verdi å beholde kanonstillingene intakt og eventuelt radarbygningen. Andre mener at det som opprinnelig var et resultat av tysk okkupasjontid burde ødelegges. Norges kyst bevoktes nå av topp utstyrte marinefartøy. De nedlagte fortene og de som holdt hjulene i gang der har like fullt spilt en viktig rolle for forsvarets kystberedskap, spesielt i 50, 60 og 70-årene.

Kirkering

Mange spør seg hva kirkeringen på Kvitsøy er for noe. Kirkeringen ble stiftet på nyåret som en følge av et inderlig ønske om å få flere med på kirkevei. Menighetsrådet har også behov for flere folk til å være med å skape mangfold i arbeidet.

Kirkeringen har foreløpig sju medlemmer. Leder er Solveig Sande. Eugenie P. Lunde fungerer som menighetsrådets representant. Nye medlemmer er selvsagt hjertelig velkommen. Kirkeringen har pusset opp litt på loftet over biblioteket. Disse lokalene er det også meningen at andre foreninger og lag skal kunne bruke. Kirkeringens tilbud foreløpig er lørdagskaffe med kulturdrypp en lørdag i måneden, samt et julearrangement. Vi vil også etter hvert komme i gang med noen temakvelder. Hovedansvarlig for temakveldene er Kjersti Greibesland .

Inntektene av lørdagskaffeene håper vi skal hjelpe litt på menighetsbudsjetten, men først og fremst er dette et tilbud til sosial glede for alle.

Datoer for Lørdagskaffe:

Øvelser

Kvitsøy fort var fullt besatt med lyskastere, kanoner og luftvern. I de fem årene vi bodde på Kvitsøy, ble det kjørt tre store repetisjonsøvelser med topp beredskap her ute. Over 100 mann deltok. Ved øvelsene var det fullt belagt med soldater i alle brakkene. Det var en brakke for hver av de fire kanonbetjeningene. En brakke lå til og med i sommerparadiset Sparholmen. Soldatene

Da han senere drev eget firma, "Stavanger Telesenter", fikk han treffe mange av fiskerne og kystskipperne fra Kvitsøy igjen som kunder.

Historisk?

Fortet på Kvitsøy er nå en saga

Åpning 17 sept. Åpning av Borghild Knutsens museumsrom ved ordføreren.

1. oktober

5. november. Program og blomsterutstilling tilknyttet Allehelgensdag.

Fredag 9. des. julearrangement med blant annet salg av julekaker.

[Kvitsøypatrioten side 10](#)